

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Study) แบบภาคตัดขวาง (Cross-Section) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบต่อสุขภาพ มาตรการป้องกัน ลดผลกระทบต่อสุขภาพ และการส่งเสริมสุขภาพของชุมชนที่อาศัยอยู่รอบบริเวณสถานที่ฝังกลบมูลฝอยเทศบาลนครขอนแก่น จ.ขอนแก่น ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ ตัวแทนครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบจากการฝังกลบมูลฝอยของเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 217 คน จากประชากรจำนวน 2,616 ครัวเรือน จาก 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านคำบอน หมู่บ้านหนองเป็ด หมู่บ้านบึงแก หมู่บ้านโนน หมู่บ้านท่อน ซึ่งอยู่ในตำบลโนนท่อน อ.เมือง จ.ขอนแก่น และหมู่บ้านเนินทอง หมู่บ้านช่างาน ซึ่งอยู่ในตำบลบ้านค้อ อ.เมือง จ.ขอนแก่น โดยใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment) ซึ่งประกอบด้วย การคัดกรอง (Screening) การกำหนดขอบเขตการศึกษา (Scoping) การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Appraisal) และการจัดทำรายงานและข้อเสนอแนะ (Reporting and Recommendation) ใน 3 มิติ ได้แก่ มิติทางกาย มิติทางจิตใจ และมิติทางสังคม โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น วิเคราะห์ด้วยโปรแกรม STATA ใช้สถิติเชิงพรรณนา คือ ร้อยละ และใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ สำหรับเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ตัวแทนชุมชนที่ได้รับผลกระทบทางสุขภาพ หมู่ละ 1 คน รวมจำนวน 13 คน กลุ่มที่ 2 ตัวแทนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังผลกระทบทางสุขภาพของชุมชนจากสถานที่ฝังกลบมูลฝอย หน่วยงานละ 1 คน รวมจำนวน 6 คน สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ผลกระทบต่อสุขภาพจากการดำเนินการฝังกลบมูลฝอยเทศบาลนครขอนแก่น

1.1.1 ผลกระทบต่อสุขภาพทางกาย

ประชาชนส่วนใหญ่รู้สึกว่ามีสุขภาพร่างกายเหมือนกับเมื่อช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ร้อยละ 51.6 ผลกระทบทางสุขภาพเชิงลบ ได้แก่ กลิ่นเหม็นจากมูลฝอยทำให้ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวรู้สึกเวียนศีรษะ/คลื่นไส้/อาเจียน ร้อยละ 64.5 ฝุ่นละออง/ควันไฟ ร้อยละ 52.5 นอกจากนี้ชุมชนใกล้เคียงระบุว่าแมลงวันมีจำนวนมากในฤดูร้อน ซึ่งส่งต่อการทำให้มีความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยด้วยโรกระบบทางเดินอาหาร ร้อยละ 52.5 ประชาชนกลุ่มเสี่ยงต่อผลกระทบทางสุขภาพ คือ เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย พนักงนที่ปฏิบัติงานในการฝังกลบและผู้มีภูมิไวรับ/ผู้ป่วยโรกระบบทาง

เดินทางใจ เมื่อพิจารณาสถิติการเจ็บป่วยด้วยรายงาน 504 ของสถานีนอนามัย 2 แห่งในพื้นที่ระหว่างปี 2548-2552 พบว่าอาการเจ็บป่วยในชุมชนตัวอย่างอันดับแรกๆ คือ โรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ ได้แก่ ไข้หวัด หลอดลมอักเสบ (สถานีนอนามัยโนนทอน, 2553; สถานีนอนามัยชางาน, 2553)

ส่วนผลกระทบทางสุขภาพเชิงบวก คือ การได้รับการตรวจสุขภาพเป็นประจำจากการออกหน่วยตรวจสุขภาพของเทศบาลนครขอนแก่นให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบสถานที่ฝังกลบมูลฝอยทุก 3 เดือน ร้อยละ 69.1

1.1.2 ผลกระทบต่อสุขภาพทางจิต

ประชาชนส่วนใหญ่รู้สึกว่ามีสุขภาพจิตเหมือนกับเมื่อช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ร้อยละ 71.4 ผลกระทบต่อสุขภาพเชิงลบ ได้แก่ ความรู้สึกกังวลใจต่อสุขภาพของตนเองและครอบครัวต่อมลพิษจากสถานที่ฝังกลบมูลฝอย ร้อยละ 84.8 ความเคียดแค้นที่ได้รับกลิ่นเหม็นรบกวนจากสถานที่ฝังกลบมูลฝอย ร้อยละ 73.3 และความเคียดแค้น รำคาญในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูร้อนซึ่งมีปริมาณแมลงวันมาก ร้อยละ 54.4 กลุ่มประชาชนกลุ่มเสี่ยงต่อผลกระทบทางสุขภาพเหล่านี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบสถานที่ฝังกลบมูลฝอย และชุมชนหมู่บ้านคำบอน

ส่วนผลกระทบทางสุขภาพเชิงบวก คือ พอใจต่อการที่เทศบาลนครขอนแก่นออกหน่วยตรวจสุขภาพ ทำให้ได้รับการตรวจสุขภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ไม่ต้องเดินทางไกล และทำให้รู้สึกถึงการได้รับการดูแลรับผิดชอบจากผลกระทบที่เกิดขึ้น ร้อยละ 69.1

1.1.3 ผลกระทบต่อสุขภาพทางสังคม

ประชาชนส่วนใหญ่รู้สึกว่ามีสภาพความเป็นอยู่ทางสังคมเหมือนกับเมื่อช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ร้อยละ 70.9 โดยผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้น ได้แก่ ความเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างชุมชนกับเทศบาลนครขอนแก่น ร้อยละ 71.4 ชุมชนบ้านคำบอนซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานที่ฝังกลบมูลฝอยจะได้รับการรังเกียจจากชุมชนอื่นบางส่วนว่าเป็น “หมู่บ้านขยะ” ร้อยละ 43.3 ทำให้รู้สึกถูกแบ่งแยกจากสังคม ทั้งที่เป็นหมู่บ้านผู้เสียสละที่ยอมให้มีสถานที่ฝังกลบมูลฝอยตั้งในชุมชนของตน รายได้ลดลงจากผลผลิตทางการเกษตร/เลี้ยงสัตว์ได้รับผลกระทบจากมลพิษที่เกิดขึ้น ร้อยละ 35.5 ซึ่งจะเป็นกลุ่มผู้ที่มีพื้นที่การเกษตรติดกับสถานที่ฝังกลบ มีพื้นที่การเกษตรติดกับลำห้วยที่มีการระบายน้ำชะมูลฝอย ซึ่งน้ำฝนที่ปนเปื้อนน้ำชะมูลฝอยไหลเข้าสู่พื้นที่การเกษตร และผู้มีฟาร์มเลี้ยง ไก่ซึ่งระบุว่าไก่จะล้มตายจากกลิ่นเหม็นรุนแรงจากมูลฝอย รวมทั้งการเกิดความขัดแย้งในชุมชนระหว่างผู้เสียประโยชน์และผู้ได้รับประโยชน์จากมูลฝอยในสถานที่ ฝังกลบ โดยเฉพาะชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานที่ฝังกลบมูลฝอย ร้อยละ 24.4 ประชาชนกลุ่มเสี่ยงต่อผลกระทบทางสุขภาพเหล่านี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบสถานที่ฝังกลบมูลฝอย

ส่วนผลกระทบทางสุขภาพเชิงบวก คือ เทศบาลนครขอนแก่นและเทศบาลอื่นมีพื้นที่สำหรับใช้กำจัดมูลฝอย ชุมชนกล้าปกป้องสิทธิของตนเองและชุมชนต่อผลกระทบด้านมลพิษมากขึ้น ร้อยละ 78.8 และทำให้สร้างอาชีพมีรายได้เลี้ยงครอบครัว ร้อยละ 30.0

1.1.4 ข้อเสนอแนะแนวทางการป้องกันและลดผลกระทบต่อสุขภาพ

จากผลการวิจัย ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ทั้งจากชุมชนที่อยู่รอบสถานที่ฝังกลบมูลฝอยและตัวแทนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการฝังกลบมูลฝอยเทศบาลนครขอนแก่น ได้เสนอแนะแนวทางการป้องกันและลดผลกระทบต่อสุขภาพ โดยการเน้นให้มีการส่งเสริม/เร่งรัดการลดปริมาณมูลฝอยด้วยหลักการ 3R (Reduce Reuse Recycle) โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนรับผิดชอบและกำจัดมูลฝอยของชุมชนตนเองเป็นหลัก บริหารจัดการและซ่อมบำรุงเครื่องจักร ปรับปรุงระบบท่อระบายน้ำรอบหลุมฝังกลบ ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ ปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสียและเตาเผาขยะติดเชื้อให้มีประสิทธิภาพพร้อมใช้งาน กำหนดเวลาการเผาเฉพาะช่วงเวลากลางวันเท่านั้น รวมทั้งควรติดตามตรวจสอบและเฝ้าระวังมลพิษทางอากาศจากเตาเผามูลฝอยติดเชื้อเป็นระยะ ขุดลอกถ้ำคลองที่น้ำชะขยะไหลผ่านให้ลึกมากขึ้น เพื่อป้องกันปัญหาน้ำชะขยะไหลเข้าสู่พื้นที่การเกษตรของชาวบ้านในช่วงฤดูฝน ส่วนในฤดูร้อนควรฉีดพ่น EM บนกองขยะเพื่อลดกลิ่นรบกวน และปริมาณแมลงวัน รวมทั้งกำหนดเส้นทางรถบรรทุก และบังคับให้มีการปกคลุมรถขนมูลฝอยขณะขนส่ง เพื่อป้องกันฝุ่นละอองและขยะตกหล่นระหว่างการขนส่ง

ปรับปรุงการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ถึงมาตรการ และการดำเนินการแก้ไขปัญหาของเทศบาลนครฯต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมดังกล่าว รวมทั้งการเตรียมการเพื่อรับมือและรองรับสถานการณ์ไฟไหม้กองขยะซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพชุมชนอย่างเฉียบพลัน และจัดระบบการควบคุมแรงงาน คู้ยขยะและผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงในพื้นที่ เพื่อการควบคุมและลดผลกระทบต่อสุขภาพ ได้แก่ การให้ความรู้ สนับสนุนด้านการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน

1.1.5 ข้อเสนอแนะ แนวทางการส่งเสริมสุขภาพในชุมชน

จากผลการวิจัย ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ทั้งจากชุมชนที่อยู่รอบสถานที่ฝังกลบมูลฝอยและตัวแทนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการฝังกลบมูลฝอยเทศบาลนครขอนแก่น ได้เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมสุขภาพในชุมชน โดยควรให้หน่วยงานด้านสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง กำหนดกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพให้เป็นส่วนหนึ่งในแผนงานส่งเสริมสุขภาพด้านสาธารณสุขในพื้นที่ โดยจัดให้มีการดำเนินการตามแผนงานอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมกิจกรรมด้านการออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพ การควบคุมโรคติดต่อการสุขาภิบาลอาหาร และสุขาภิบาลที่พักอาศัยในชุมชน รวมทั้งจัดให้มีการตรวจสุขภาพของประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง ได้แก่

เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยระบบทางเดินหายใจ ผิวหนัง และระบบทางเดินอาหาร เพิ่มเติมกิจกรรมการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาสุขภาพจิตแก่ประชาชนในชุมชนเป็นระยะ ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรประสานงานกันเพื่อป้องกันการทำงานที่ซ้ำซ้อน และจัดให้มีการติดตามเฝ้าระวังผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุมชน (ร่างกาย จิตใจ และสังคม) อย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1.1 การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัยพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นและที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตร่วมกัน เพื่อพิจารณาแนวทางในการลดผลกระทบที่เกิดขึ้นและส่งเสริมการปกป้องคุ้มครองสุขภาพของผู้ได้รับผลกระทบและกลุ่มที่เปราะบาง การแก้ไข ป้องกันและลดผลกระทบต่อสุขภาพสำหรับชุมชนที่อยู่รอบสถานที่ฝังกลบมูลฝอยเทศบาลนครขอนแก่น ไม่ใช่หน้าที่เฉพาะหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังจากทุกภาคส่วนในการจัดการปัญหาอย่างเป็นระบบแบบองค์รวม เนื่องจากผลกระทบต่อสุขภาพทางกาย จิตใจ และสังคม มีผลมาจากปัจจัยกำหนดสุขภาพทั้งสิ้น ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม

2.1.2 ควรพัฒนาระบบเฝ้าระวังสุขภาพชุมชนรอบสถานที่ฝังกลบมูลฝอย โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังดังกล่าว ร่วมกับหน่วยงานด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งพัฒนาระบบสื่อสารข้อมูลผลการเฝ้าระวังด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ชุมชนสามารถทราบสถานการณ์และความเสี่ยงที่มีอยู่ในปัจจุบันและที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อสามารถเตรียมการรับมือต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ในเชิงป้องกันมากกว่าเชิงแก้ไข

2.1.3 จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าปัจจุบันประชาชนบางกลุ่มที่มีที่ดินติดกับสถานที่ฝังกลบมูลฝอยของเทศบาลนครขอนแก่น นำที่ดินมาใช้ประโยชน์ทางธุรกิจโดยการเปิดเป็นหลุมฝังกลบของเอกชน โดยลักลอบดำเนินการโดยไม่ได้รับอนุญาต ขาดการออกแบบและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามหลักวิชาการ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรศึกษามาตรการควบคุมดูแล และจัดการ เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนมากขึ้นในระยะยาว

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.2.1 เทศบาลนครขอนแก่นได้มีโครงการที่จะเปลี่ยนมูลฝอยเก่าในพื้นที่เป็นน้ำมัน/ไฟฟ้าในอนาคตอันใกล้ ในพื้นที่เดียวกัน จึงควรศึกษาเพิ่มเติมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่อาจเกิดขึ้น เพื่อเตรียมการสำหรับผลกระทบต่อสุขภาพที่อาจเกิดขึ้น

2.2.2 เนื่องจากผลการตรวจวัดปริมาณฝุ่นละอองจากปล่องระบายของเตาเผา มูลฝอยติดเชื้อมีค่าเกินค่ามาตรฐานตามกฎหมาย และขาดการติดตามเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง จึงควรศึกษาถึงผลกระทบของฝุ่นละอองที่ปล่อยออกจากเตาเผา มูลฝอยติดเชื้อมีต่อการเกิดโรคระบบทางเดินหายใจในชุมชนใกล้เคียง

